

U završnom poglavlju, iz kojega je, kao i u uvodu, razvidan razlog izdavanja knjižice (tvrdnje da „nikakvih seoba Šokaca nije bilo, već da je to izmišljotina franjevaca“ te da su franjevci pokatoličavali Srbe), autor ističe kako je podrijetlo Šokaca jasno jer su u Slavoniju i u Ugarsku došli već pod tim imenom i kao katolici te da nema nikakvih podataka da su bili pravoslavni, niti bilo što upućuje na to. On naglašava kako najviše Šokaca danas naseljava Slavoniju, te da žive još i u Mađarskoj i Rumunjskoj, ali da ih je najmanje u Bačkoj, pa zaključuje: „Bilo bi čudno i pomalo smiješno da baš tu, gdje ih je najmanje, oni budu nekakva posebna etnička skupina. Nikad se naziv Šokac nije smatrao za naciju već se podrazumijeva pod tim zajedničko narječje – ikavica, običaji, mentalitet, kao nešto zajedničko unutar hrvatskoga naroda. Svako isticanje Šokaca kao posebne etničke grupe je besmislica – *nulla nullissima* (nitko i ništa). Izdvajanje Šokaca kao posebne grupe značilo bi njihovo nestajanje“.

Špeharova knjižica idejnom koncepcijom – premda znatno skromnijih ambicija – te motivima nastanaka (pokušaji da se od bačkih Šokaca stvori posebna nehrvatska etnička skupina) podsjeća na *Bilježnicu za povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* Josipa Temunovića. No, za razliku od izvjesnoga uspjeha koji je polučio projekt samosvojnih Bunjevaca ne-Hrvata, istovjetni su pokušaji propali u odnosu na bačke Šokce, unatoč povremenim nemirenjima ovdašnje konzervativne znanosti i politike. U tom smislu, knjižica je vrlo korisna za Šokce u Bačkoj, jer je literatura o njima znatno oskudnija nego o Bunjevcima. Šteta je samo što u pripremu knjižice nisu bili

uključeni i drugi mjesni poznavatelji povijesti ili hrvatske institucije, čime bi se ne samo dobilo na kvaliteti i opsegu teksta, već i na nedostajućim formalnim elementima (CIP, ISBN), što može ostati kao zadaća za drugo izdanje.

Slaven Bačić

Tradicijsko ruho Hrvata u Vojvodini : Hrvatska matica iseljenika 7.–20. prosinca 2011., [katalog], ur. Josip Forjan, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2011., 23 str.

Na početku treba istaknuti da je pisanih tragova o odijevanju Hrvata u Vojvodini relativno malo te je svako novo djelo od iznimne važnosti, napose iz razloga što upotpunjuje dosadašnja skromna znanja i omogućava daljnja istraživanja. To vrijedi i za ovaj katalog, tiskan uz istoimenu izložbu, priređenu u Hrvatskoj matici iseljenika, na kojoj su prikazane narodne nošnje Hrvata iz svih regija – i Srijema (str. 3-9) i Bačke (str. 10-20) i Banata (str. 21-23).

Autor prvoga teksta „Tradicijsko odijevanje srijemskih Hrvata Šokaca u Gibarcu“ (str. 3-5), Josip Forjan temeljito opisuje muško i žensko ruho ovoga mjesta, u kojemu je 1991. godine živjelo 91,4 % Hrvata. U odjeljku „Muško ruho“ opisuje način odijevanja muškaraca u ljetnom i zimskom razdoblju, skupa s detaljima koji su odjeću činili svečanom ili svagdanjom, s tim da povezuje stariji način odijevanja s novijim na primjeru pojasa *tkanice*, uz naglasak da su u novije doba došle u modu *tkanice* trobojnice. U odjeljku „Žensko ruho“ Forjan prikazuje način odijevanja djevojaka i udanih žena s detaljnim opisima

dijelova odjeće. Posebno su interesantna ženska oglavnja i njihov razvoj i promjena kroz modu. Naime, autor uspješno ugrađuje pojam mode i njen neprekidni utjecaj (str. 4) kada konstatira da je između 1920-ih i 1930-ih godina u ženskom ruhu ponovno došla u modu suknja tipa *skuta*, ali s novijim elementima, naročito u vrstama suvremenijih tkanina i načinom ukrašavanja.

Tekst „Narodna nošnja srijemskih Hrvata Šokaca sela Kukujevaca“, čiji je autor također Josip Forjan, krasi stare fotografije narodnih nošnja, koje same po sebi puno govore (str. 5-6). U opisima muške i ženske nošnje, osim detaljnog prikaza dijelova nošnje, iznimno je važan zapis o finoći, tj. numeraciji pređe – *dvadesetčetvrta numera* ili *usnivanog* pamučnog tanjeg platna *dereklije*, koje se koristilo za izradu muških *košulja* i *gaća*, i tankog *misira* od pamuka 32 numere za ženske košulje *oplečke* i suknje *skute*. Ovakvi podaci su od velike važnosti, jer mogu pomoći pri izradi originalne nošnje i odabiru platna za izradu iste.

U tekstu Ivana Terzića „Tradicijsko odijevanje Hrvata u Srijemu na primjeru sela Hrtkovaca, Nikinaca i Golubinača“ (str. 7-9) temeljito se opisuju svečane muške i ženske nošnje. Kroz povijest odijevanja jasan je bio cilj isticanja i nametanja nečeg osobitog za različite narode te u tom smislu autor navodi kako su, za razliku od Klimentkinja, Hrvatice *šlingeraje* na podsuknji isticale podizanjem suknje na jednom boku dok se u Klimentkinja *šling* vidio cijelom širinom podsuknje. Osim opisa, u tekstu se piše i o prigodama nošenja te redoslijedu odijevanja svečane nošnje. U usporedbi svečane muške nošnje u Golubincima i one u Hrtkovicima i Nikincima, autor navodi kako je sličnost najizraženija bila u kroju, materijalu i načinu ukrašavanja platnenih dijelova odjeće – *košulje* i *gaća*.

Josip Forjan u tekstovima „Narodna nošnja Hrvata Šokaca u Baču, Bođanima, Plavni i Vajskoj“ (str. 10-12), „Narodna nošnja Hrvata Šokaca u Sonti“ (str. 12-14), „Narodna nošnja Hrvata u Bačkome Bregu i Bačkome Monoštoru“ (str. 15-17) pruža temeljit i bogat opis ženske i muške nošnje šokačkih Hrvata iz Bačke. Na poseban i stručan način opisuje vrste tkanina i vezova za njihovu izradu. Posebno se ističe prekretnica u razvoju odijevanja i izradi narodnog ruha s pojavom tvorničkih materijala sredinom XIX. stoljeća – uslijedile su razlike u izgledu, kroju, materijalima, ukrasima i načinu na koji se odijevalo u odnosu na starinsko ruho. To na osobit način opisuje kada navodi žensku tkanu vunenu pregaču optočenu resama (str. 11), budući da u ovim selima gotovo i nema materijalnih dokaza o njenom postojanju, osim na pojedinim fotografijama i u sjećanjima kazivača.

U sljedećem tekstu, „Bunjevačko ruvo – narodna nošnja Hrvata Bunjevaca“ (str.17-20) autora Krunoslava Šokca, opisani su dijelovi svagdanje i svečane muške i ženske bunjevačke nošnje. U dijelu koji se odnosi na žensko bunjevačko *ruvo* Šokac ističe kako se *starovinsko* žensko narodno ruho proizvodilo u svakome domaćinstvu od domaćeg lanenog, pamučnog platna te od konopljinina platna, svile i sukna. Budući da su Bunjevci kupovali tvorničke svilene tkanine, ne može se tvrditi da su one dio *starovinskog* ruha. Pogotovo se nisu proizvodile u svakome domaćinstvu kako autor na početku piše, već su, što kasnije u tekstu i navodi, *svilena ruva* u modu počela ulaziti krajem XIX. stoljeća pojavom tvornički izrađenih svilenih tkanina. Isto tako, kada govori o lionskoj svili, Šokac navodi kako je ova svila imala istobojne reljefne cvjetne, *plišane grane* i druge motive, previđajući da je bogatstvo i ljepota lionske svile upravo u raznobojnim cvjetnim i drugim motivima, a ne samo u istobojnim. Također, u dijelu kada opisuje *gornju suknju*, autor ističe da su udane žene nosile kao gornju suknju *farbač, sukno*, platno obojeno zagasito plavom *modrom* bojom, no ne treba stajati tkanina *sukno* jer ne pripada skupini platna. To je vunena tkanina, a u skupini platna može biti pamučno, laneno ili konopljino. U dijelu gdje opisuje zimsko odijevanje Bunjevaka (str. 20), navodi vrste zimskih ogrtača (*čurdija, jopka, bunda, reklija, kacabaja i kožuh*) i sve ih svrstava u ogrtače izrađene od jednobojnih tkanina, no kožuh nije izrađen od tkanine nego od janječeg krzna (što autor kasnije u opisu i sam kaže). Riječju, držimo da je u ovome tekstu previše nepreciznosti i netočnosti.

Posljednji napis „Tradicijsko odijevanje Hrvata u Banatu na primjeru sela Starčeva“ (str. 21-23) potpisuje također Ivan Terzić. Autor ističe kako pisane građe o odijevanju pojedinih skupina Hrvata u Vojvodini ima veoma malo, tako da su osnovni izvori za proučavanje ovoga dijela materijalne kulture sadržani u listanju obiteljskih albuma i u sjećanju pojedinih starijih kazivača. Na odjeći Hrvata iz Starčeva vidi se veliki utjecaj i drugih naroda koji su tu živjeli, naročito Nijemaca i Mađara. Simpatičan način razlikovanja je u načinu vezivanja marama, točnije isticanja određenog *čoška* – vrijedilo je da su Hrvatice isticale lijevi *čošak* marama čvršćim škrobljenjem.

Osim relativno velikog broja ilustracija, katalog obiluje i mnogim lokalnim nazivima dijelova odjeće i elementima ukrašavanja, što daje određenu patinu i draž. Naravno, budući da je riječ samo o katalogu uz izložbu, iznesene sadržaje treba razumjeti kao poticaj za iscrpnija istraživanja i opisivanja. Jer, valja upamtiti da je od velikog značaja imati pisane tragove kako bi se nazivi, pojmovi i dijelovi narodne nošnje Hrvata u Vojvodini sačuvali od zaborava.

Kata Suknović

Zvonko Tadijan, *Šokačke narodne nošnje u Bačkoj*, Kulturno prosvjetna zajednica Hrvata „Šokadija“, Sonta, 2011., 65 str.

Potporom Ministarstva kulture Republike Srbije i Pokrajinskog tajništva za propise, upravu i nacionalne zajednice, u drugoj polovici 2011. godine iz tiska je izašla knjiga *Šokačke narodne nošnje u Bačkoj*. Djelo je prvijenac kako